

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дин Людмил Йорданов Спасов,

член на Научно жури в конкурс за заемане на академичната длъжност
„доцент”

в област на Висшето образование 2.Хуманитарни науки;

професионално направление 2.2История и археология,

обявен от ИБЦТ при БАН за нуждите на Регионален исторически музей –

Монтана (РИМ – Монтана), обнародван в ДВ, бр. 57, 9 юли 2021 г.

Главен асистент д-р Ваня Иванова, директор на РИМ – Монтана и главен асистент на ½ щат в ПУ „Паисий Хилендарски” – Филиал „Любен Каравелов” Кърджали, е единствен участник в обявения конкурс за доцент. Тя се явява на конкурса с 2 монографии, 14 статии, 2 от които в съавторство. В представената като хабилитационен труд монография „Образи на „другите” и Българският северозапад” гл. ас. д-р Ваня Иванова насочва вниманието към три основни тематични полета – етнос, конфесия и етнографска група. В първата част на труда са разкрити праисторическите времена и промяната на идентичността въз основа на фолклорната традиция. Задълбочено са анализирани съдържащите се в сборника „Народни песни от Тимок до Вита” песни, в които турчинът е основен образ, възплъщаващ представата за „другия” у българите. Посочва се, че наред с образа на турчина с насилие и жестокости са свързани и образите на татарина, черкезина и арнаутина. В народните песни от Северозапада негативно е натоварен и образа на евреина, бракосъчетанието с който е приравнен към брака с мюсюлманина. Внимание е отделено и на циганите, които са поставени на най-ниското стъпало в социалната йерархия.

В изследването са разкрити и образите на съседите – сърби, гърци и румънци. Подчертава се, че между тях и българите липсва твърде важната

разграничителна линия – конфесионалната. Главен асистент д-р Иванова констатира, че в нито една песен не се споменава българо-гръцкото противопоставяне по повод статута на Българската православна църква и че въпреки лиричните образи на хайдут Велко, Косово поле и др. сърбите са представени като чужди и нежелани брачни партньори. Авторката изказва интересни мисли относно етимологията на името „влах“ и образите на немци, французи, руснаци и др. Подчертава се, че власите са единствените, при които етническото разграничаване не е пречка за сключването на брак.

В частта, посветена на конфесионалния „друг“, подробно е разкрита историографската ситуация в краеведската литература през 30-те години на XX в., отразяваща Чипровското въстание от 1688 г. Като основен недостатък в тези изследвания се изтъква диспропорцията между страниците отделени на въстанието и предпоставките за избухването му, и замяната на конкретната история на Чипровци с общо преразказване на българската история. Задълбочено са проучени различните хипотези за пренасянето на католицизма в Чипровци – на К. Иречек, Блазиус Клайнер, Иван Сотиров, Божидар Димитров и пр. Посочва се, че разцветът на селището е „асоцииран“ със XVII в. и е свързан с дейността на местните католици Петър Парчевич, Петър Богдан, автор на първата история на България, Филип Станиславов, издател на „Абагар“ и пр.

В труда добре са обосновани изводите: 1) Липсва яснота относно проникването на католицизма в Чипровци; 2) Чипровското въстание, за което се знае малко, е героизирано и екстраполирано; 3) Прекалено е засилен акцентът към благородническите фамилии – Пеячевич, Парчевич, Кнежевич и пр., които имат заслуги и към Хабсбургите, а не към българската националноосвободителна кауза; 4) „Ореолна“ е представата за безконфликтното съжителство между двете конфесии – православни и католици. Текстът е сполучливо онагледен с таблично представяне на паметниците в Чипровци, свързани с православно вероизповедание и католическата активност през XVI – XVII в.

Оригинална по замисъл и съдържание е и трета глава на рецензията труд. Сполучливо са анализирани „лексимата торлак“ във виртуалното пространство, в Речника за редки и остарели диалектни думи в литературата от XIX – XX в., в Тълковните речници и изследванията на Йордан Иванов, Живко Войников и др. Даден е отговор на въпроса – „Други ли са торлаците“? Чипровци е посочен като своеобразен регионален център за засилено експониране на „торлашката идентичност“. Добре аргументирана е тезата, че „торлашката идентичност“ функционира като регионален трансграничен модел в рамките на българската и сръбска национална идентичност. Подчертава се, че подигравателното използване в края на XIX в. на „торлак“, в началото на XXI в. е променено в позитивен план като наименование на етнографска група.

Втората монография, с която гл. ас. д-р Иванова участва в конкурса е разширен вариант на защитената от нея през 2004 г. дисертация за придобиване на научната и образователна степен „доктор“. Направено е допълнение към дисертацията, в обем от над 200 страници. В труда подробно са проследени развитието на югославството до 1918 г., книжовните договори от 1850 и 1870 г., административното деление на Кралство Югославия на „банове“, споразумението Цветков – Мачек, въведения от Хитлер и Мусолини нов ред, Равногорското движение на Дража Михайлович, създаването на югославската федерация и включването на Македония в нея. Изтъква се, че след 1945 г. югославството получава нов определител „социалистическо“, което се поставя над национално. Подробно е разгледано югославството като идея и общественополитическа практика през 1950–1963 г. и прехода на социалистическото югославство към „федерализация“ през 1964–1974 г. Изключително ценни от научна гледна точка са десетте приложения в края на монографията.

Главен асистент д-р Иванова също коментира въпроса за т.нар. „македонски език“ в статията си „Национална равнопоставеност и езикова равнопоставеност в СФРЮ (1967–1971 г.)“. Обърнато е внимание на

появилите се в печата и други издания искания словенския и македонския език да се въведат като учебни предмети в останалите югославски републики и „да се превърнат в работни езици в югославската телевизия и Съюзната скупщина”. Посочва се, че през учебната 1970–1971 г. във Военните академии се изучават словенски и македонски език. В статията компетентно са анализирани Новосадския книжовен договор от 1954 г., декларацията за названието и положението на хърватския книжовен език от март 1967 г., конфликта между Матица хърватска и Матица сръбска и хърватския отказ от Новосадския договор.

С подчертан приносен характер е и статията на гл. ас. д-р Ваня Иванова, посветена на масовата промяна на селищните имена в бившия Магьнлийски окръг на Царство България. Подробно са разгледани Законопроектът за промяна на имената на някои населени места в Царството от 1925 г., дейността на създадената през есента на 1931 г. Комисия за проучване на Законопроекта от 1925 г., позициите на проф. Иван Батаклиев и проф. П. Мутафчиев и пр. Относно механизмите за побългаряване на турските имена на селищата и местностите гл. ас. д-р Иванова откроява три основни модела: превод на турските имена – точен, непълен, хибриден; звуково уподобяване и избор на ново случайно название. Авторката въвежда в научна употреба неизползвани досега архивни материали от Държавен архив – Кърджали.

Участничката в конкурса за доцент е изключително активна в научно отношение – организира научни форуми, изнася доклади на национални и международни конференции, публикува научни и научно-популярни статии. Вниманието заслужават статиите ѝ „Две поселищни проучвания за село Чипровци и град Фердинанд” в сп. „История”, 2012, кн. 5; „Виж кой говори... И какво говори?” в сборника „Виж кой говори. Комуникационни и интерпретационни модели в музея”, Акад. изд. „Марин Дринов”, 2014; „Югославството във ФНР Македония” в „Традиции и приемственост”, т. 1,

Фабер, 2011; „За един малко известен демонологичен персонаж „бробняча“ в сп. Историческо бъдеще, 2017 и др.

Главен асистент д-р Иванова в продължение на 13 години чете лекции и води семинарни занятия по „История на балканските народи“, „История на България 1878–1944 г.“, част първа и част втора, Музейно дело, Странознание и др. в ПУ „Паисий Хилендарски“ – Филиал „Любен Каравелов“, Кърджали на студенти от специалностите Български език и история, Български език и английски език, История и чужд език, и Български език и гражданско образование.

Като автор гл. ас. д-р Ваня Иванова се откроява с богатата си езикова култура и енциклопедични познания. Част от нейните изследвания имат интердисциплинарен характер. Нейните трудове са цитирани у нас и чужбина. С пълна убеденост препоръчвам на Почитаемото жури да присъди на гл. ас. д-р Ваня Иванова академичната длъжност „доцент“.

28.10.2021 г.

София

Рецензент:.....

(проф. дин Л. Спасов)